

9. Goode P. Everyday Patriotism and Putin's Foreign Policy. *PONARS Eurasia Policy Memo*. No. 432. July, 2016. 7 p.
10. Halbwachs M. *On Collective Memory*. University Of Chicago Press, 1992. 254 p.
11. Hobsbawm E., Terence R. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 324 p.
12. *International Encyclopedia of Political Science* / B. Badie, D. Berg-Shlosser, L. Morlino. SAGE Publications, 2011. Vol. 4. P. 1078
13. Biden J.R. Jr., Carpenter M. How to Stand Up to the Kremlin. *Defending Democracy Against Its Enemies*. *Foreign Affairs*. 2017. December 5. Source URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2017-12-05/how-stand-kremlin>
14. Kennan G. The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*. 1947. July. URL: <http://www.foreignaffairs.com/articles/23331/x/the-sources-of-soviet-conduct>]
15. Lukin V. The Foreign Policy of Post-Soviet Russia: A Quest for Identity. *Strategic Analysis*. 2016. Vol. 40, No. 6. P. 486–497.
16. Mearsheimer Jn. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. *Foreign Affairs*. 2014. Vol. 93. № 5. P. 77–89.
17. Rusu M. History and Collective Memory: The Succeeding Incarnations of an Evolving Relationship. *Philobiblon*. 2013. Vol. XVIII. No. 2. P. 260–282
18. *The Era of Commemorations. Realms of Memory. The Construction of the French Past*. Edited by Pierre Nora and Lawrence D. Kritzman. Translated by Arthur Goldhammer. New York: Columbia University Press, 1996. 642 p.
19. Trenin D. A Russia-within-Europe: Working toward a new security arrangement. Prepared for the IISS/CEPS European Security Forum, Brussels. January 14 2002.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Медвідь Федір, Курчина Тамара, Твердохліб Анатолій

Analyzes the scientific approaches to understanding the notion of historical memory. The article reveals the structural elements of the system of national security of Ukraine. Analyzed the role and place of historical memory as an important factor of national security of Ukraine.

Key words: *historical memory, historical memory, national security, national interests, the dangers and threats to national interests, the consolidation of national identity.*

Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадян, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Як зазначено у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», національна безпека виступає як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» [1].

Закон України «Про основи національної безпеки України» (2003) визначив загрози національним інтересам і національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у воєнній та сфері безпеки державного кордону України, у внутрішньополітичній сфері, в економічній сфері, у соціальній та гуманітарній сферах, в екологічній сфері, в інформаційній сфері (ст. 7) та основні напрями державної політики з питань національної безпеки у цих сферах (ст. 8).

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010) теж визначив засади внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони (ст. 6) та загрози внутрішній політиці в економічній сфері (ст. 7), соціальній сфері (ст. 8), екологічній сфері та сфері техногенної безпеки (ст. 9), в гуманітарній сфері (ст. 10).

Захищеність людини і громадянина, суспільства і держави забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні, мобілізаційні функції у період небезпеки чи загроз. В основі цієї діяльності лежить обстоювання і реалізація національного інтересу певної країни – глобального, всеохоплюючого інтегрального інтересу, втілення якого уможливлює здійснення життєво важливих приватних, групових і суспільних інтересів переважної більшості громадян. Тому виникає необхідність у всебічному, повному розгляді складників, що характеризують її специфічність. Серед дослідників, на думку аналітиків, існують різні підходи до трактування національної безпеки України, зокрема, до визначення та розуміння таких базових понять, як «національні інтереси», «національна безпека держави» тощо. При аналізі категорії «національна безпека» найпопулярнішими стали два підходи: перший розглядає національну безпеку крізь призму «національних інтересів», другий – пов'язує національну безпеку з системою базових національних цінностей як на структурному, так і на функціональному рівнях [4, 88–92].

Визначення поняття «національна безпека». Оскільки воно є багатошаровим, тому можна піти не шляхом точного визначення поняття, а визначити його через окреслення певних ознак, показників (індикаторів), до яких можна віднести: надійне забезпечення особистої

безпеки через надання можливості вибору сил і засобів відповідно до чинного законодавства; конституційний лад, державний суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність державних кордонів, збереження науково-технологічного потенціалу; наявність та ведення державної політики національної безпеки; ефективне функціонування системи моніторингу національної безпеки; функціонування механізмів геополітичного моделювання поведінки партнерів по системі безпеки при реалізації загрози або небезпеки; надійний рівень забезпечення державної таємниці; забезпечення соціально-економічної та внутрішньополітичної стабільності в країні; рівень приєднання до системи регіональної безпеки; рівень приєднання до системи регіональної безпеки; наявність загальної стратегії національного розвитку, сформованої національної мети, національної ідеї та системи національних інтересів; національна єдність і згода; готовність та здатність політичних сил реалізувати національні інтереси, тощо. При цьому слід наголосити, що для національної безпеки важливе значення мають не самі показники, а їх порогові значення та структура, тобто граничні величини, недотримання значень яких перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворювання, призводячи до формування негативних, руйнівних тенденцій у національній безпеці.

Цікавою з цього приводу є думка П. Белова, який зазначає, що при дослідженні поняття національної безпеки слід оперувати наступною тріадичною трихотомією: *перша* – людина, народ, нація; *друга* – потреби, цінності, інтереси; *третья* – небезпеки, загрози, виклики.

Термін «*національна безпека*» засвідчує про певний прорив у наших уявленнях про необхідність побудови системи, яка б найефективніше забезпечувала інтереси нації. При дослідженні змісту поняття «*національної безпеки*» дослідники висунули декілька гіпотез, де національна безпека може являти: особисту безпеку; тріаду державної, суспільної та особистої безпеки; суспільну безпеку; систему підтримання існуючого стану системи; державну безпеку; управління загрозами та небезпеками; безпеку окремої нації.

Соціокультурна ситуація в українському суспільстві потребує категоріального осмислення сфери національної безпеки, позаяк безпека є найважливішою фундаментальною цінністю будь-якого суспільства і виступає, з одного боку, як об'єкт суспільної життєдіяльності, а з іншого – втілює в собі її спрямованість, змістовність та ефективність. Крім того, парламенти переважної більшості пострадянських країн перехідного типу нині здійснюють перегляд основних нормативних актів стосовно проблем національної безпеки, тому адекватна рефлексія основних категорій і дефініцій національної безпеки як соціального феномена набуває особливого значення.

Для аргументації будь-якого підходу постає необхідність у з'ясуванні взаємозв'язку між інтересами, що утворюють зміст національної безпеки, встановленні причин їх інтеграції та необхідних умов для їх збалансованого функціонування, за умови наявності численних обставин, що передували або супроводжували їх, коли за деякими характеристиками щодо змісту кожної окремої категорії (безпека особи, безпека суспільства, безпека держави) необхідно пояснити зміст іншої.

Чинники національної безпеки поділяють, як правило, на дві групи – воєнні: стан збройних сил держави і ступінь їх боєготовності; наявність можливих театрів воєнних дій, стан стратегії, резервів і мобілізаційних можливостей; кількість військових союзників і участь у військово-політичних союзах; можливості стратегії, розгортання і професіоналізм особового складу збройних сил; розміри військових витрат, стан військової науки і характер воєнної доктрини, та невоєнні: природно-економічні умови країни; геополітичне становище і геостратегічна інфраструктура; соціальні фактори (життєвий рівень населення; культурні, етнічні, демографічні характеристики; рівень суспільної стабільності, дисципліни і правопорядку); стан інформаційної безпеки держави; рівень державної безпеки; людський фактор.

До останнього часу панівною світовою тенденцією було максимальне використання в цілях національної безпеки воєнних чинників, зокрема за рахунок гонки озброєнь. В умовах глобалізації, що несе зростаючу умовність та проникність кордонів, «розмивання» суверенітету і формування нової політичної географії, їхня роль залишається високою, хоча очевидно, що насильницьке вирішення національних і міжнародних конфліктів, забезпечення національної безпеки за рахунок гонки озброєнь стало неможливим. В умовах зростання взаємопов'язаності і взаємозалежності окремих держав, при збереженні багатьох глобальних загроз національна безпека поступово перетворюється на складову загальної безпеки тазусиль усіх народів щодо збереження миру, демократії, демілітаризації й гуманізації сучасних міжнародних відносин. Результатом існування та розвитку національної безпеки є створення системи національної безпеки.

Крім цього, постає питання і щодо забезпечення функціонування самої системи, а отже, й питань співвідношення механізмів, що забезпечують функціонування самої системи, і виконання нею поставлених завдань. Зазначимо, що, на наш погляд, правильною є та гіпотеза, яка говорить, що національна безпека має виражатися через управління загрозами та небезпеками національним інтересам і національній безпеці, серед яких основними реальними та потенційними на сучасному етапі, зокрема, є:

– у зовнішньополітичній сфері: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку

інших держав; спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав; воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України;

– у *сфері державної безпеки*: поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності; злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму; можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

– у *воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України*: недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності; нелегальна міграція; можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами; нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалося; небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності; повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України; накопичення великої кількості застарілої та непотрібної для Збройних Сил України військової техніки, озброєння, вибухових речовин; незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України; незадовільний рівень соціального захисту військово-службовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей;

– у *внутрішньополітичній сфері*: порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України; можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад; загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України; структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози національній безпеці;

– в *економічній сфері*: істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-

технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків; критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України; недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці; критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості; велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів; небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці; критичний стан з продовольчим забезпеченням населення; неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави; «тінізація» національної економіки; переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними;

– у *соціальній та гуманітарній сферах*: невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам; неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; загострення демографічної кризи; зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва [7, 12–5];

– у *науково-технологічній сфері*: наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн; неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності; низька конкурентоспроможність продукції; нерозвиненість внутрішнього ринку високотехнологічної продукції та відсутність його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експансії; зниження внутрішнього попиту на підготовку науково-технічних кадрів для

наукових, конструкторських, технологічних установ та високотехнологічних підприємств, незадовільний рівень оплати науково-технічної праці, падіння її престижу, недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності; вплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі України;

– *в екологічній сфері*: значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів; нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних; неподоланність негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи; погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів; неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків військової та іншої екологічно небезпечної діяльності; небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму; посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій; застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів;

– *в інформаційній сфері*: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [6, 7–11].

Отже, структурно національна безпека складається зі змісту інтересів кожного її елемента. Для окремих громадян національна безпека – це їх невідчужувані права і свободи, для суспільства – збереження і примноження матеріальних і духовних цінностей, для держави – внутрішня стабільність, надійна обороноздатність, суверенність, незалежність, національна і територіальна цілісність.

Слід також зауважити, що серед науковців є чимало прихильників так званого *синергетичного підходу* до визначення національної безпеки, який дає змогу оцінювати сучасний стан речей з аналізу майбутнього. На наш погляд такий підхід заслуговує на існування,

однак нам видається сумнівним використання методу екстраполяції, за якого невідомі нам події вираховуються за допомогою перенесення знань про аналогічні події, що вже сталися.

Суть національної безпеки полягає, на наш погляд, у створенні сприятливих умов для реалізації національних інтересів, процвітання, могутності, всебічного розвитку України з метою максимального задоволення потреб та інтересів представників української нації відповідно до загально визнаних норм співіснування, котрі необхідні для їх самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення.

Суттєвим у цьому питанні, на нашу думку, є дослідження цінності національної безпеки, яке допомагає сформулювати правильне ставлення як до розуміння, так і до забезпечення національної безпеки, яке має корелювати одне з одним. Національна безпека розглядається нами крізь призму реалізації національних інтересів і досягнення національної мети, аж до застосування сили у випадках, чітко визначених національним законом і міжнародним правом. Отже, у такому розумінні національна безпека – свідомий цілеспрямований вплив суб'єкта управління на загрози та небезпеки, за якого через дію державних і недержавних інституцій, а також окремих громадян створюються сприятливі умови для реалізації таких національних інтересів: існування і стійкий розвиток українського народу і української цивілізації; суверенітет, територіальна цілісність держави, національна самобутність, стійкий розвиток, включаючи духовну, матеріальну і фізичні складові; збереження духовного і матеріального потенціалу, особиста безпека, конституційні права та свободи людини і громадянина, науково обґрунтований та гарантований державою мінімум матеріальних і духовних умов існування; подолання конфронтаційності в суспільстві, досягнення і підтримання злагоди з найважливіших питань розвитку країни; розв'язання кризових ситуацій у відповідних сферах; підвищення творчої активності населення; державний суверенітет, політична незалежність, територіальна цілісність, недоторканність державних кордонів, конституційний лад, розвиток життєво важливих потреб, цінностей та інтересів народу, законні права й інтереси громадянина, розвиток ефективної системи міжнародних зв'язків на основі партнерства і співробітництва, створення системи забезпечення національної безпеки для ефективної реалізації національних інтересів, участь у системах безпеки різного рівня [5, 46–48]. Отже, національна безпека є своєрідним синтезом інтересів і потреб усіх соціальних суб'єктів. Як соціокультурний феномен національна безпека виступає як нейтралізація небезпек і загроз національним інтересам України.

Історична пам'ять виступає різновидом колективної пам'яті; як така, що виникає внаслідок засвоєння і присвоєння колективною пам'яттю певної спільноти наративів, створених у рамках історичного дискурсу –

дискурсу авторитетного знання про минуле [8, 7]. Вона носить суб'єктивний і міфологічний характер, що формально відрізняє її від посталої у XIX ст. історичної науки, яка претендує на об'єктивність і свободу від оціночних суджень. Разом із тим, на практиці чітка межа, яка розділяла б історію як наукову дисципліну та історичну пам'ять – відсутня; для них характерні сильні взаємозалежність та взаємовпливи.

Державна політика пам'яті, на думку Ю. Зернія, спрямована на підвищення інтегративної ролі історичної пам'яті у процесі націотворення, становлення спільної національної ідентичності, досягнення суспільної консолідації та соціокультурної єдності української політичної нації, має розглядатися у контексті національної безпеки та тісному зв'язку з іншими її елементами [3, 104].

Д. Веденєєв визначає національну пам'ять як «важливу складову самоідентифікації та консолідації народів, що населяють Україну, в єдину політичну націю (громадянську спільноту) – Український народ». Національну пам'ять дослідник визначає як «сукупність знань, уявлень, та ціннісних оцінок тих подій минулого, які справили вирішальний вплив на її становлення, самоідентифікацію, державотворчі й цивілізаційні досягнення та консенсусно сприймаються у суспільстві як найбільш значущі для його самозбереження, консолідованого існування та конструктивного розвитку у майбутньому» [2, 39]. При цьому вчений підкреслює важливість зміцнення і захисту національної пам'яті як громадсько-політичного чинника з погляду забезпечення існування Української держави важливої складової національної безпеки – інформаційної [2, 42].

Можна погодитися з дослідниками, що історична пам'ять виконує в контексті національної безпеки дві основні функції: формування ідентичності та легітимізації [9, 50]. Ю. Зерній обґрунтовує цілий ряд соціально важливих функцій, що їх виконує історична пам'ять у національному форматі: ідентифікуючу, легітимуючу, мобілізуючу, соціалізуючу, солідаризуючу і власне безпекову [3, 50–52]. Отже, підсумовуючи різні підходи, можна зробити висновки, що національна пам'ять як важлива складова національної безпеки виконує ряд функцій: виправдовує історичне право спільноти на визнання окремішності та виключності власної ідентичності; виступає потужним чинником легітимації політичних амбіцій спільнот на власну державність, цілісність, неподільність і суверенність у межах кордонів державних утворень; виступає фактичним засобом мобілізації у вирішальні для держав-націй періоди, коли перед нами постають складні завдання, або виникає загроза самому існуванню; виконує функцію солідаризації, оскільки глибока і безперервна історична пам'ять наділяє членів національної спільноти відчуттям братерства, внутрішньої пов'язаності, взаємної відповідальності; виконує функцію соціалізації, наділяє членів спільноти набором ціннісних категорій та

сміслових кодів, за допомогою яких вони адаптуються та орієнтуються у соціумі; виконує безпекову функцію. Монолітна пам'ять убезпечує націю від культурного, світоглядного, політичного розшарування, підсилює децентрові настрої у суспільстві. Отже, історична пам'ять як важливий чинник національної безпеки (у її національному форматі) виконує низку важливих функцій (ідентифікуючу, легітимуючу, мобілізуючу, солідаризуючу, аксіологічну). Водночас, за певних обставин, історична пам'ять може стати середовищем внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці. З огляду на хронічну розщепленість історичної пам'яті українського суспільства між національною та провінційною мнемонічними моделями, вартує особливу увагу приділяти деструктивній ролі історичної пам'яті в контексті національної безпеки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про основи національної безпеки України». *Урядовий кур'єр*. 2003. 30 липня.
2. Веденєєв Д. В. Національна пам'ять українського народу в контексті інформаційно-психологічних впливів глобалізованого світу. Державо-творчі та цивілізаційні здобутки українського народу. *Національна та історична пам'ять. Збірник наукових праць*. Вип. 1. Київ: Стилос, 2011. С. 38–52.
3. Зерній Ю. О. Державна політика пам'яті як чинник утвердження української національної ідентичності: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2009. 221 с.
4. Медвідь Ф. М., Димарчук О. Л., Курчина Т. О. Глобалізація засобів масової інформації: концептуальні засади. *Наукові праці МАУП*. Київ: МАУП, 2001. Вип. 4 (31). К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. С. 88–92.
5. Медвідь Ф. М. Забезпечення національної безпеки України як функція сучасної держави: філософсько-правові засади. *Актуальні питання реформування правової системи: зб. матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 24–25 червня 2016 р.)* / Уклад. Л. М. Джурак. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 46–48.
6. Медвідь Ф. М., Курчина Т. О., Чорна М. Ф. Інформаційна безпека України в нових умовах господарювання. *International Scientific Conference Modernization of socio-economic systems: Conference Proceedings, Part I, September 28, 2016*. Kielce, Poland: Baltija Publishing, 2016. С. 7–11.
7. Медвідь Ф. М., Мельниченко Я. Б., Твердохліб А. І. Гуманітарна безпека як сучасний фундамент українського суспільства. *International Scientific Conference Economy and Society: modern foundation for human development: Conference Proceedings, Part I, October 31, 2016*. Leipzig, Germany: Baltija Publishing, 2016. С. 12–15.

8. Розумний О. М. Політика пам'яті як складова політики національної безпеки України. Автореф. дис. канд. політ. наук. Київ, 2017. 19 с.
9. Шацька Б. Минуле–пам'ять–міт. Пер. з пол. Олесь Герасим, наук. ред. Андрій Павлишин. Чернівці: Книги – XXI, 2011. 248 с.

Шкільний підручник як відбиток та інструмент історичної пам'яті

ОТРАЖЕНИЕ ИСТОРИИ ХОЛОКОСТА В УЧЕБНИКАХ ПО ИСТОРИИ УКРАИНЫ И БЕЛАРУСИ КАК ОТРАЖЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ

Безручко Леонид

Took part in discussion groups organized by the Ukrainian Center for the Holocaust History, trained at the International School at the National Memorial Museum «Yad Vashem». The purpose of the report is the analysis of information materials related to the History of the Holocaust represented in school books on the history of Ukraine and history of Belarus.

Key words: *Holocaust, textbook on history, historical memory.*

Культура исторической памяти предполагает прочное понимание того, что более 600 000 жертв Холокоста на белорусской земле – это не только физическое уничтожение ни в чем не повинных людей по причине их еврейского происхождения. Беларусь постфактум недополучила много тысяч талантливых людей, которые могли бы принести немалую пользу нашему Отечеству.

В памяти всех поколений должно также отложиться то, что в годы военного лихолетья основная масса белорусов выдержала тест на толерантное отношение к евреям. Более 800 белорусам присвоено звание «Праведник народов мира». Наш соотечественник просто обязан знать о том, что коммунистическому руководству БССР с конца 1940-х гг. до горбачевской перестройки явно не хватало культуры исторической памяти в той части, которая касалась Холокоста. Всё это отражалось и в школьных учебниках по истории [6]. В ходе данного доклада были отобраны двенадцать учебников и учебных пособий по отечественной истории, затрагивающих тему истории Второй мировой войны, по которым осуществляется обучение в средних учебных заведениях Украины и Беларуси.